

ks. Stanisław Łabendowicz¹

Wychowawcze aspekty katechezy w ujęciu biskupa Edwarda Materskiego

Wstęp

Wychowanie w ramach katechezy ma swoją specyfikę. Wynika ona z istoty katechezy, jej celów i zadań. Katecheza jest wychowywaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych. Obejmuje przede wszystkim wyjaśnianie nauki chrześcijańskiej, podawane na ogół w sposób systematyczny i całościowy w celu wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego (por. CT 18, KKK 5). Polega na podejmowaniu działań kształtujących osobowość wychowanka zdolnego do zajmowania w życiu postaw inspirowanych wiarą. Ma budzić i stopniowo rozwijać w wychowanku przekonanie o tym, że chrześcijaninem się jest nie przez urodzenie w rodzinie chrześcijańskiej, czy zabiegi otoczenia, ale z wolnego i przemyślanego wyboru ochrzczonego². Każda katecheza, jeśli ma być owocna, winna zawierać te elementy, które kształtują życie: musi być przeżyciem, doświadczeniem, działaniem. Jest to niezmiernej wagi zadanie katechety, ażeby doprowadzić katechizowanych do działania i dopomóc w działaniu³. Wychowawca chrześcijański „rozumie, że to Jezus Chrystus naucza i że «nauka moja, nie jest moja, ale tego, który mnie posłał» (J 14,24)” Ks. biskup Edward Materski ujmował naturę i cel katechezy – jak i całego wychowania – chrystocentrycznie. Pierwszym celem wychowania jest uczenie prawego myślenia. Biskup wskazuje, że Jezus jest prawdą, którą wychowanek poznaje

¹ Doktor habilitowany, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, wykładowca w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki Wydziału Teologii KUL, Wyższym Seminarium Duchownym w Radomiu oraz Instytucie Teologicznym w Radomiu. Zainteresowania badawcze: wychowanie chrześcijańskie w katechezie szkolnej dzieci i młodzieży, katecheza dorosłych, dydaktyka i metodyka katechezy, katechetyka materialna, szczegółowa i specjalna, formacja katechetów oraz duszpasterstwo katechetyczne w parafii. Adres e-mail: slabendowicz@wp.pl

² Por. J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 191; S. Łabendowicz, *Wychowanie w katechezie w ujęciu Biskupa Edwarda Materskiego*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, Radom 2015, s. 92-119.

³ Por. E. Materski, *Wychowawcze aspekty katechezy*, „Katecheta” 13 (1969) nr 2, s. 49-55.

i że to z mocy Jezusa Chrystusa wypływają owoce chrześcijańskiej formacji. Realistyczne i mądre myślenie nie wystarczy, by wychowanek mądrze postępował. Konieczne jest także to, by nauczył się kochać⁴. Wychowywać to uczyć kochać jak Jezus. Wychowanie chrześcijańskie to formowanie prawego myślenia, czyli pomaganie wychowankowi, by w każdej dziedzinie życia przyjmował od Chrystusa prawdę, która wyzwala.

1. Biblijno-teologiczne podstawy wychowania w katechezie

Biskup Edward Materski wielokrotnie podkreślał nie tylko chrystocentryczny wymiar katechezy, lecz także chrystocentryczny wymiar wychowania chrześcijańskiego w ogóle. Katechizacja jest bowiem wyjątkowo ważną i integralną częścią tegoż wymagania i kieruje się podobnymi zasadami teologicznymi. Wychowanie chrześcijańskie jest skupione na Chrystusie, bo On jest najlepszym wychowawcą człowieka. Jego słowa i czyny to najważniejszy punkt odniesienia w chrześcijańskiej formacji dzieci, młodzieży i dorosłych⁵. Katecheza wywodzi się z istoty posłannictwa Jezusa Chrystusa. Jest jedną z form działalności Kościoła mającą chrystocentryczny charakter. To przeżywanie na nowo tajemnicy przyjścia Syna Bożego na ziemię wskazuje współczesnemu światu i każdemu człowiekowi prawdę, że Jezus Chrystus jest Jedynym Zbawicielem. Obecność Chrystusa jest wciąż na nowo przeżywana i aktualizowana w katechezie jako wspólnocie wiary.

1.1. Słowo Boże w katechezie

Katecheza – jak stwierdza biskup Edward Materski – jest „miejscem słowa, miejscem, gdzie słowo Boże jest głoszone i gdzie to słowo jest przyjmowane. Związek między jego głoszeniem a jego przyjmowaniem stanowi istotny aspekt pracy katechetycznej. Katecheta jest specjalnie powołany i posłany do głoszenia słowa. Katecheta ma w sposób szczególny uobecnić słowo Boże, ma pośredniczyć w tym uobecnieniu”⁶. Uwydatnianie katechezy

⁴ M. Dziewiecki, *Chrystus w centrum wychowania*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, Radom 2015, s. 120-126.

⁵ Por. tamże.

⁶ E. Materski, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę*, (red.) S. Łabendowicz, Radom

jako słowa rzutuje szczególnie na miejsce w niej Pisma Świętego, a grupę katechetyczną ujmuje jako wspólnotę słowa, wspólnotę tych, co, jako cząstka Kościoła, ochoczo przyjmują słowo Boże. Na katechezie więc wszyscy wspólnie zasiadają wokół stołu słowa Bożego, a jednocześnie wspólnie temu słowu służą, ewangelizując siebie i spełniając przez to jedną z najważniejszych funkcji Kościoła⁷. Autentyczne słowo Boże zapewnia w czasie katechezy atmosferę religijną. To najprostsza droga ukazania żywego, działającego, wzywającego Chrystusa – Jego Osoby, nauki, przykładu i działania. Na tej właśnie drodze najłatwiej jest doprowadzić katechizowanych do poznania Chrystusa jako swoje Dobro i udzielenia Mu pełnej odpowiedzi swoim życiem⁸ *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wskazuje, że: „Właściwym zadaniem katechezy jest pokazanie, kim jest Jezus Chrystus, czym jest Jego życie i Jego posługa, oraz przedstawienie wiary chrześcijańskiej jako pójścia za Jego Osobą. Powinna więc stale opierać się na Ewangeliach, które są «sercem całego Pisma Świętego, są bowiem głównym świadectwem życia i nauki Słowa Wcielonego, naszego Zbawiciela» (DOK 41). Katecheza ma zatem akcentować, że jest miejscem głoszenia słowa Bożego, czyli życia i nauki Jezusa Chrystusa. Przepowiadając słowo, wiąże się ściśle z życiem wewnętrznym Kościoła i uwzględnia warunki społeczno-kulturowe osób korzystających z tej posługi. Staje się w ten sposób miejscem, gdzie słowo Boże jest głoszone i przyjmowane. Ten związek pomiędzy jego głoszeniem i przyjmowaniem stanowi istotny aspekt pracy katechetycznej⁹. Podczas katechezy katechizowani i katecheta przyjmują oraz przekazują naukę Jezusa Chrystusa, a przez to ewangelizują siebie i świadczą o Bogu¹⁰. Biskup Edward Materski podkreśla, że katecheza jako „Słowo budzi jednocześnie i wiarę, i nadzieję, i miłość jako odpowiedź na słowo Boże. W ten sposób katecheza nabiera wyraźnie charakteru dialogu człowieka z Bogiem,

1993, s. 30.

⁷ S. Łabendowicz, *Katecheza w posłudze Księdza Biskupa Edwarda Materskiego*, „Katecheta” (2012) nr 5, s. 40-45.

⁸ Por. E. Materski, *Wychowawcze aspekty katechezy...*, dz. cyt., s. 49-55.

⁹ S. Łabendowicz, *Katechetyczno-pastoralna posługa Biskupa Edwarda Materskiego*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, (red.) S. Łabendowicz, Radom 2015, s. 31-54.

¹⁰ Por. E. Materski, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 30-31.

dialogu, w który się wsłuchujemy w słowo Boga Zbawcy. W wierze, nadziei i miłości zawieramy słowu Bożemu. Katecheza staje się autentyczna przez przyjęcie słowa Bożego przez wiarę, nadzieję i miłość”¹¹.

1.2. Chrystocentryzm katechezy

Biskup Edward Materski rozumiał chrystocentryzm katechezy jako całokształt działalności katechetycznej, a więc: naturę i cel katechezy, osobę katechizującego, wspólnotę katechizowanych, przekazywaną treść, metodę¹². Ośrodkiem katechezy jest Jezus Chrystus. To On naucza jako jedyny Nauczyciel, treścią nauczania jest tajemnica Chrystusa, czyli On sam, celem katechezy jest zjednoczenie z Nim. Tym doskonalsza jest katecheza, im pełniej ukazuje Chrystusa i doprowadza do doskonalszego poddania się Jemu. Im bardziej katecheta zrozumie, że to Jezus Chrystus naucza i że „nauka (...), nie jest moja, ale Tego, który mnie posłał” (J 14,24), im bardziej odniesie te słowa do swego posługiwania, tym doskonalsza będzie odnowa katechezy. Katecheza bowiem ma doprowadzić do szczególnej zażyłości z Chrystusem. Według biskupa Materskiego chrystocentryzm katechezy należy rozumieć jako wychowanie w wierze, od poznania słowa Bożego, aż do kształtowania postaw wiary i całkowitego zawierzenia się Chrystusowi¹³. Jego zdaniem chrystocentryzm w katechezie można ująć następująco: Jezus Chrystus jest Tym, który działa w katechezie i Tym, który jednoczy katechizowanych. Katecheta z polecenia Chrystusa sprawuje misję katechetyczną, gdy ukazuje Chrystusa jako Prawdę, którą się na katechezie poznaje i z którą wchodzi w relacje osobowe. Biskup podkreśla, że zrozumienie obecności Chrystusa w katechezie jest koniecznym zadaniem dla poznania wielkości katechezy i jej znaczenia. Ukazuje się wtedy znaczenie modlitwy na katechezie, która może być nazwana jej szczytowym momentem. Zgodnie z zasadą chrystocentryzmu aktywność wynika ze spotkania z Chrystusem i jest przede wszystkim uwrażliwiona na potrzeby Chrystusa

¹¹ Tamże, s. 30.

¹² Por. S. Łabendowicz, *Katecheza w posłudze Księdza Biskupa...*, dz. cyt., s. 40-45.

¹³ Por. tenże, S. Łabendowicz, *Chrystocentryzm w katechezie w ujęciu Biskupa Edwarda Materskiego*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, (red.) S. Łabendowicz, Radom 2015, s. 63-74.

w bliźnich. Treścią przekazu jest tajemnica Chrystusa, a wszystko inne na tyle, na ile z tą tajemnicą się łączy (por. CT 6)¹⁴. Problem chrystocentryzmu jest w katechezie podstawowym kluczem do zrozumienia jej służebnej roli i obecności we wspólnocie Kościoła. Katecheza ma być etapem wprowadzania i dojrzewania, w którym chrześcijanin, przyjąwszy Jezusa Chrystusa, stara się lepiej Go poznać (por. CT 20). Właściwie przyjęty chrystocentryzm odsłania ludziom Boży plan zbawienia. Tak pojmowany nadaje wspólnocie chrześcijańskiej wymiar trynitarny i osobowy oraz wyraża się w upodabnianiu uczniów do Jezusa Chrystusa. Ujęcie to pokazuje, iż każdy w Chrystusie i przez Chrystusa uzyskuje swoją godność (por. RH 11). Odnosząc się do *Redemptor hominis*, biskup Edward Materski stwierdza, że należy tak katechizować, aby:

- a) ukazywać Chrystusa działającego, który jest Prawdą i Miłością (por. RH 19);
- b) trafiać do współczesnego człowieka, uwzględniając jego sytuację, potrzeby, zagrożenia, by każdy mógł odczytać swoje powołanie w Chrystusie (por. RH 14);
- c) przyczyniać się nauczaniem „do gromadzenia Ludu Bożego wokół Chrystusa” (RH 19), a więc wprowadzić Go w życie wspólnoty Kościoła, rodziny, a szczególnie w Eucharystię i całe życie sakramentalne (por. RH 19)¹⁵.

2. Eklezjalno-liturgiczne aspekty wychowania w katechezie

Ścisłejsze zespolenie katechezy z liturgią znajduje swój wyraz w nazywaniu katechezy upamiętnieniem, anamnezą. Słowo i działalność na katechezie mają przecież swoje znaczenie o tyle, o ile współcześnie ukazują życie Jezusa i z Nim je łączą. W ten sposób katecheza wiąże się też ściśle z liturgią Kościoła. Dlatego ma być autentycznym wprowadzaniem do czytania Pisma Świętego i rozumienia go w ramach całego posłannictwa Kościoła. Stąd też katechizowani winni sobie przyswajać pamięciowo

¹⁴ Zob. E. Materski, *Chrystus w katechezie*, Warszawa 1981.

¹⁵ Por. tenże, „*Redemptor hominis*” w katechezie, w: *Jan Paweł II naucza*, t. 5, (red.) Z. Zdybicka, Lublin 1982, s. 144-147.

niektóre zdania z Pisma Świętego, a także różne sformułowania wiary, zebrane w symbolach i najważniejszych dokumentach Magisterium Kościoła oraz wybrane formuły liturgiczne czy inne wspólne modlitwy¹⁶. Katecheza w postaci upamiętnienia wiąże się z liturgią jako najbardziej skutecznym upamiętnieniem tajemnic zbawienia. Chrystus i Jego dzieło zbawcze są nie tylko wspominane, ale uobecniane.

2.1. Eklezjalne wychowanie w katechezie

Biskup Edward Materski zwraca szczególną uwagę na prawo Kościoła do katechezy, jak również na odpowiedzialność Kościoła za wychowanie w wierze. Dlatego działalności katechetycznej Kościoła „towarzyszyć musi to samo poczucie prawa i obowiązku, które bije z nauczania Jezusa”¹⁷. Według biskupa Kościół prawo do katechizacji otrzymuje od Chrystusa, który, głosząc Ewangelię zbawienia, chciał, żeby ona była przepowiadana w każdym miejscu i w każdym czasie¹⁸. Jest więc oczywiste, że katecheza stanowiła zawsze dla Kościoła święty obowiązek i trwałe, niezbywalne prawo (por. CT 14)¹⁹. Spojrzenie na katechezę od strony jej zadań ukazuje odpowiedzialność całego Kościoła za prowadzenie katechezy. Katechizacja przyczynia się do pełnego rozwoju człowieka, umacnia jego wnętrze wartościami nadprzyrodzonymi, wprowadza go również w życie Kościoła i czyni je dynamicznym. Odpowiedzialność za katechizację jest wyjątkowa i trudna. Według biskupa Edwarda Materskiego jest wyjątkowa, „gdyż dotyczy jednego z najważniejszych zadań Kościoła. Trudna, gdyż zadanie to wymaga olbrzymich wysiłków, a jednocześnie nie przynosi tak łatwo dostrzegalnych owoców”²⁰. Katechezy nie należy traktować jako sprawy poszczególnych osób czy grup, ale jako zadanie wspólne całego Kościoła. Biskup Materski, odwołując się do nauczania Jana Pawła II z encykliki *Redemptor*

¹⁶ Por. tenże, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 42.

¹⁷ Tenże, *Z rozważań nad katechezą po Synodzie Biskupów 1977*, w: *Powołanie człowieka*, t. 6: *W służbie ludowi Bożemu*, Poznań-Warszawa 1983, s. 142.

¹⁸ Por. S. Łabendowicz, *Wychowanie w katechezie w ujęciu Biskupa...*, dz. cyt., s. 92-119.

¹⁹ E. Materski, *Udział delegacji polskiej w Synodzie Biskupów 1977*, „Ateneum Kapłańskie” 71 (1978), s. 22.

²⁰ Tenże, *Odpowiedzialność za katechizację w świetle „Catechesi tradendae”*, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej” (1983) nr 5-6, s. 127.

hominis, zwraca uwagę szczególnie na dwa aspekty odpowiedzialności za katechizację – odpowiedzialność wspólną i zróżnicowaną. Obowiązek nauczania „spoczywa w Kościele na biskupach zjednoczonych węzłem hierarchicznej wspólnoty z Następcą Piotra” (RH 19). Jak czytamy w encyklice: „Sam Chrystus Pan w trosce o tę wierność dla prawdy Bożej przyobiecał Kościołowi specjalną pomoc Ducha Prawdy, wyposażył w dar nieomyślności tych, którym zlecił przekazywanie tej prawdy, jej nauczanie, wyposażył również cały Lud Boży w szczególny zmysł wiary” (RH 19). Odpowiedzialność za katechizację odnosi się do całej wspólnoty Kościoła, a więc do tych, którzy prowadzą katechezę i tych, którzy bezpośrednio w niej uczestniczą. Każdy, według swego powołania w Kościele, jest odpowiedzialny za katechizację²¹.

2.2. Liturgiczny wymiar wychowania w katechezie

Łączność katechezy z liturgią polega nie tylko na tym, że katecheza uczy o liturgii, włącza w cykl roku liturgicznego przez przygotowanie do świąt i okresów, ale przede wszystkim na analogicznej funkcji wspólnoty w katechezie do wspólnoty w liturgii. Wspólne poznawanie słowa Bożego w katechezie i poszukiwania możliwości wprowadzania w życie nauki Chrystusa od strony wychowawczej są zasadniczym przygotowaniem do wspólnoty życia liturgicznego²². Związek katechezy z liturgią, według biskupa Edwarda Materskiego, należy ujmować w dwojaki sposób. Katecheza przygotowuje do liturgii: o niej mówi, wyjaśnia, kształtuje postawy konieczne w czynnościach liturgicznych, przygotowuje do udziału i zrozumienia tych czynności. Jest więc katecheza działalnością poprzedzającą dobre uczestnictwo w liturgii. Od niej zależy, w jakim stopniu katechizowani będą uczestniczyć w liturgii świadomie, czynnie i owocnie. Z drugiej strony trzeba pamiętać, że katecheza w jakiś sposób już rozpoczyna liturgię, gdyż jest spotkaniem ze słowem Bożym. Jest ona pewnego rodzaju liturgią słowa, „ponieważ na katechezie sam Chrystus mówi, a zgromadzeni, czyli mała wspólnota Kościoła, odpowiadają wiarą, nadzieją,

²¹ S. Łabendowicz, *Wychowanie w katechezie w ujęciu Biskupa*, dz. cyt., s. 92-119.

²² Por. E. Materski, *Wychowawcze aspekty katechezy...*, dz. cyt., 49-55.

miłością i modlitwą. Katecheza jest również działalnością Chrystusa. Jest przecież na niej obecny jako Działający, jako Nauczyciel, jako Ten, który wzywa, i dzięki któremu katecheza rodzi owoce w sercach jej uczestników²³. Każda katecheza jest początkiem liturgii i pomaga w jej właściwym zrozumieniu oraz przeżyciu Mszy Świętej. Kieruje zawsze ku Eucharystii, ku ołtarzowi i wspólnocie eucharystycznej. Dlatego też konieczne jest przeżywanie i rozumienie katechezy jako wspólnoty, jako świadectwa i jako upamiętnienia. Związywanie katechezy z liturgią ma swój specjalny wyraz w spotkaniu z Chrystusem działającym w roku liturgicznym. Wspominanie wydarzeń zbawczych podczas katechezy jest pamięcią Kościoła o tych wydarzeniach. Wykracza jednak ono poza samo ich upamiętnianie, ponieważ stanowi równocześnie aktualne spotkanie z Chrystusem działającym w roku liturgicznym i opiera się na Jego obietnicy przyszłej chwały, do której rok liturgiczny zawsze przygotowuje. Obok informacji o liturgii na katechezie kształtują się postawy potrzebne do uczestnictwa w liturgii. Ważne znaczenie w wychowaniu i umiłowaniu liturgii ma aktywny w niej udział zarówno gdy chodzi o aktywność „zewnątrzną” (np. czytanie, śpiewanie), jak „wewnętrzna” (np. postawa ofiary, modlitwa)²⁴.

2.3. Katecheza wychowaniem do życia sakramentalnego

Zdaniem biskupa Edwarda Materskiego, „Czerpanie z liturgii wymaga odwołania się do tego, co już uczniowie o liturgii wiedzą, jak też odwołania się do tego, co w związku z liturgią przeżyli. Doprowadzamy więc uczniów do uświadomienia sobie, że Chrystus działa w sakramentach świętych, że Chrystus swoją mocą oczyścił nas z grzechu i udzielił łaski w czasie chrztu. Analogicznie, w klasach starszych ukazujemy Chrystusa, który działa w sakramencie pokuty, bierzmowania, a przede wszystkim w Eucharystii. Doprowadzamy do wdzięczności Chrystusowi za dotychczasowe nasze życie sakramentalne²⁵. Jednocześnie to wprowadzenie w uczestnictwo w liturgii musi być również przeprowadzone chrystocentrycznie. Należy

²³ Tenże, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 43.

²⁴ Por. tamże, s. 123-128.

²⁵ Tenże, *Katechetyczna skrzynka pytań. Odpowiada Biskup Edward Materski*, Radom 2013, s. 99.

ukazać Chrystusa działającego przez sakramenty w Kościele, z Kościołem i przez Kościół. Katecheza ma pomóc między innymi w zrozumieniu istoty i sensu sakramentu chrztu²⁶. Katechizowani powinni dowiedzieć się, że chrzest jest spotkaniem z Chrystusem, dokonany dzięki Jego miłości i dzięki wierze ich rodziców oraz całej wspólnoty Kościoła. Natomiast ich życie chrześcijańskie, czyli przyjmowanie sakramentów, zachowanie praw Ewangelii, zwracanie się do Boga: „Ojcze”, modlitwa i wiara, jest afirmacją i kontynuacją chrztu. Na katechezie należy również doprowadzić do pełnej akceptacji dziecięstwa Bożego w katechizowanych. Powinno się to dokonać poprzez podjęcie życia godnego dziecka Bożego. Konieczne jest więc uświadczenie, że w sakramencie chrztu zostaliśmy uświęceni przez Chrystusa w Duchu Świętym oraz doprowadzeni do specjalnej łączności z Bogiem Ojcem i że ta łączność trwa. W ten sposób katechizowani powinni rozumieć, że łączność z Chrystusem i ich dziecięstwo Boże ma swoją podstawę w wierze i chrzcie. Poprzez przyjęcie chrztu przynależymy do Kościoła, co trzeba sobie uświadomić, aby ten fakt przyjąć radośnie i z wdzięcznością²⁷. Według biskupa Materskiego przygotowanie dziecka do pierwszej spowiedzi i Komunii świętej polega na rozwijaniu jego umysłu oraz kształtowaniu woli i uczuć, by żyło poznana prawdą²⁸. Jak mówi biskup: „Należy dziecko wprowadzić w praktykę zanim jeszcze nauczy się wszystkich określeń. Dzieci powinny zastanawiać się nad swoim postępowaniem, choć nie znają jeszcze pojęcia żał za grzechy, wynagradzać za grzechy, choć nie znają pojęcia zadośćuczynienia. Słuszne jest zrezygnowanie z pewnych wymagań, co do wiedzy dziecka a położenie nacisku na jego wychowanie”²⁹. Ważne jest więc wychowywać dziecko tak, aby analizowało swoje postępowanie i umiało odróżnić dobro od zła³⁰. Szczególnie istotne jest nauczyć dziecko samodzielnej modlitwy, by nawiązało osobisty kontakt z Panem Jezusem³¹.

²⁶ Por. tenże, *Sposób przedstawiania chrztu w katechezie*, „Collectanea Theologica” (1978) t. 4, s. 5-13.

²⁷ Por. S. Łabendowicz, *Katechetyczno-pastoralna posługa...*, dz. cyt., s. 31-54.

²⁸ Por. E. Materski, *Uwagi metodyczne w sprawie przygotowania dzieci do I spowiedzi i Komunii świętej*, „Katecheta” (1960) nr 4, s. 32-43.

²⁹ Tenże, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 111.

³⁰ Por. tamże, s. 117-119.

³¹ Por. tenże, *Razem z dzieckiem przeżywamy rok pierwszej Komunii świętej*, Sandomierz

Jak zauważa ks. biskup Edward Materski, „okres przygotowania do bierzmowania winien być nacechowany dziękczynieniem za chrzest i szczególnie gorliwym uczestnictwem w Eucharystii. W świadomości uczniów te trzy sakramenty powinny być złączone”³². Podczas katechezy trzeba wyjaśnić, że bierzmowanie w nowy sposób wiąże ochrzczonego z Bogiem i jeszcze ścisłej łączy go z Kościołem³³.

3. Społeczno-kulturowe i egzystencjalne aspekty wychowania w katechezie

Charakterystyczną cechą katechezy jest dostosowanie jej do czasu, obecnej sytuacji i bieżących warunków życia³⁴. Aktualność treści katechezy i ukazywanie konkretnych zadań jest głównym warunkiem wprowadzenia w misję Kościoła w życiu współczesnym³⁵. Ścisłe powiązanie katechizacji z życiem zależy oczywiście od wierności współczesnemu człowiekowi i złączenia katechezy z kulturą³⁶. Katecheza może najpierw czerpać poszczególne problemy z dotychczasowego życia i opierać się na zdobytych doświadczeniach, a następnie wyjaśniać aktualne życie, ukazywać jego sens, uczyć jego oceny. Wreszcie może i powinna prowadzić do udoskonalenia życia w przyszłości. I w tym znaczeniu katecheza „ma być miejscem rzeczywistej przemiany człowieka, miejscem, w którym dokonywać się będzie kształtowanie postaw, tak aby życie katechizowanych szło śladami Chrystusa”³⁷. Mówiąc o zaangażowaniu chrześcijańskim i związku katechezy z życiem codziennym, należy odnosić się do osobowej relacji z Chrystusem. Im bardziej pogłębiamy na katechezie osobisty związek z Chrystusem, tym celniej zmierzamy do gruntownej przemiany i udoskonalenia życia³⁸.

1981.

³² Tenże, *Katechetyczna skrzynka...*, dz. cyt., s. 101.

³³ Tamże.

³⁴ Por. tenże, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 39.

³⁵ Por. tenże, *Wychowawcze aspekty katechezy...*, dz. cyt., s. 49-55.

³⁶ Por. tenże, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 40.

³⁷ Tamże, s. 41.

³⁸ Por. tamże, s. 42.

3.1. Doświadczenie wspólnoty w katechezie

Biskup Edward Materski wskazuje, że wspólnotowość tworzy się na podstawie wiary, nadziei i miłości poprzez wewnętrzne odniesienia, które zdarzają się tak w grupach, jak i w katechezie. Wspólnota katechetyczna jest świadoma swej wspólnotowości: cieszy się wieloraką obecnością Chrystusa, przyjmuje słowo wiarą, nadzieją i miłością – rozwija życie modlitewne i chętnie angażuje się w posługę wobec bliźnich. Jeżeli w ogóle określa się, że podstawą każdej wspólnoty jest silne poczucie więzi i częste wzajemne kontakty członków grupy, to wspólnota w Kościele musi mieć silne poczucie więzi w Chrystusie i kontakty nacechowane chrześcijańską miłością. Stąd oczywisty wniosek: wspólnotę w Kościele, każdą wspólnotę kościelną buduje się więzią z Chrystusem i bezinteresownym darem z siebie dla innych³⁹. Katechizowani zgromadzeni na katechezie mają być wspólnotą chrześcijańską, a więc zachowywać jedność z Bogiem i pomiędzy sobą oraz z całym Kościołem powszechnym. Nie mogą więc izolować się od innych, ale muszą być otwarci i gotowi do świadczenia o Bogu oraz do wspólnego działania. Dążenie do osiągnięcia jak najlepszego kształtu wspólnoty powinno stać się jedną z przyczyn uczestniczenia w zbiorowej katechizacji. Dlatego też na każdej katechezie trzeba pogłębiać ducha wspólnoty w grupie katechetycznej i ukazywać różnorodność powołań w Kościele. Ważne jest również kształtowanie w uczniach poczucia odpowiedzialności za kolegów z klasy oraz innych wiernych ze wspólnoty parafialnej, grupy oazowej, scholi. Według biskupa Edwarda Materskiego, „Wyraźnie uwidatnia się także potrzeba, by skłaniać katechizowanych do działania, pobudzać do wewnętrznego ożywienia. Aktywność bowiem społeczna pośród katechizowanych wzbogaca elementy pogłębiające wspólnotę. Należy więc usilnie dążyć, by społeczna, żywa działalność stale wzrastała we właściwy sposób, by na katechezie jedni drugim coś relacjonowali, stawiali problemy, zgłaszali trudności itp. Niech przyświeca zasada, że o tyle wychowujemy katechizowanych do życia we wspólnocie Kościoła, o tyle kształtujemy

³⁹ Por. Wrońska H., *Problematyka katechetyczna w badaniach prowadzonych pod kierunkiem Ks. Biskupa E. Materskiego przy Katedrze Katechetyki KUL*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1989 z. 6, s. 59-71.

jednostki czynne w Kościele, o ile tej aktywności i wspólnotowości uczymy w małej grupie”⁴⁰. Uwieńczeniem i niejako szczytem w przeżywaniu wspólnoty chrześcijańskiej jest obecność i zaangażowanie katechizowanych we Mszy Świętej⁴¹.

3.2. Związek katechezy z życiem

Biskup Edward Materski stwierdza, że „określając problem egzystencjalny od strony człowieka trzeba powiedzieć, że jest to problem wyrastający z wydarzeń, dążeń oraz nadziei, wobec których człowiek przeżywa niepokój, stawia pytania i poszukuje odpowiedzi. Zarysowują się jakby dwie grupy problemów egzystencjalnych. Jedna – związana z pytaniami o charakterze bardziej ogólnym, zasadniczym: o cel życia ludzkiego, śmierć, cierpienie, pracę. Druga – związana z pytaniami konkretnymi, dotyczącymi mojego życia (...). Problemy egzystencjalne są właściwie problemami wiary. Tak powinny być nazwane i takie są rzeczywiście”⁴². Trzeba zatem, aby problemy egzystencjalne były obecne na katechezie. Katecheza, w której „wzajemnie się spotykają i razem współdziałają słowo Boże i człowiek ze swoimi problemami egzystencjalnymi, zbliża się do katechezy korelacji i katechezy integralnej. W katechezie korelacji schodzą się ustawicznie razem doświadczenia człowieka i Objawienie Boże. A katecheza integralna jednoczy w sobie różne płaszczyzny, wartości, działania i czynniki. Doceniając różnorodność założeń, modeli i postaw, czyni z nich organiczną kompozycję”⁴³. Dlatego też im bardziej pogłębiany na katechezie osobisty związek uczniów z Chrystusem, tym lepiej zmierzamy do przemiany i udoskonalenia życia chrześcijańskiego⁴⁴. Według biskupa Materskiego uczestnictwo w katechezie jest daniem świadectwa. Katecheza nie tylko przygotowuje do świadectwa, ale też pozwala na przeżywanie go. Jak mówi biskup, „Stąd też specjalnego znaczenia nabiera tam wspólne

⁴⁰ E. Materski, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 33.

⁴¹ Por. S. Łabendowicz, *Katechetyczno-pastoralna posługa...*, dz. cyt., s. 31-54.

⁴² E. Materski, *Interpretacja problemów egzystencjalnych w katechezie*, w: *Księga Jubileuszowa*, Kielce 1977, s. 383.

⁴³ M. Majewski, *Problematyka katechetyczna w refleksji naukowej ks. bpa Edwarda Materskiego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36 (1989) z. 6, s. 44.

⁴⁴ Por. S. Łabendowicz, *Katechetyczno-pastoralna posługa*, dz. cyt., s. 31-54.

wyznanie wiary, wspólna modlitwa, wszelka aktywność świadcząca o wierze i wszelkie metody ułatwiające wzajemne dzielenie się wiarą, jak np. wspólne poszukiwanie rozwiązań w świetle Ewangelii, działanie z motywów wiary, naradzanie się nad wprowadzeniem prawd objawionych w życie⁴⁵. Chodzi zatem o związanie katechezy z życiem i przygotowanie uczniów do świadczania o Chrystusie na co dzień. Jej zadaniem jest kształtowanie w uczniach dojrzałości w wierze i odpowiedzialności za innych członków Kościoła⁴⁶. Biskup Edward Materski podkreśla, że trzeba pomagać współczesnym ludziom w otwieraniu się na przyjęcie Ewangelii Jezusa Chrystusa. Dlatego też katecheza powinna brać pod uwagę sytuację ludzi i ich warunki życia. Chodzi zatem o przyjęcie bogactw kulturowych, które są zgodne z wiarą, a z drugiej strony o pomoc w uzdrowieniu i przekształceniu tych kryteriów, sposobów myślenia i życia, jakie są sprzeczne z Królestwem Bożym (por. DOK 109). Człowiek stworzony przez Boga i ochrzczony w Kościele jest jednocześnie powołany do apostołskiej służby w świecie. Zbawcze orędzie może być głoszone skutecznie jedynie w powiązaniu z konkretną kulturą⁴⁷. Zdanem biskupa Edwarda Materskiego, na katechezie trzeba „formować właściwy stosunek do kultury, obejmujący umiejętność poznawania, oceny, szukanie właściwych dróg, dostosowania, a także poczucia konieczności i obowiązku głoszenia Słowa naświetlającego kulturę, demaskującego zaś wszelką nieprawdę i niesprawiedliwość. Stosunek ten ma mieć też istotny wpływ na tworzenie się kultury i czerpanie z rozmaitych kultur tego wszystkiego, co może służyć dobru katechizacji, dobru Ewangelii⁴⁸. Zatem katecheza ma z kultury korzystać i ją tworzyć, przenikać oraz uszlachetniać. Według biskupa Materskiego, „Nie można też zapominać o zmianach zachodzących w sferze kultury. Katecheza musi być ich świadoma musi uzbrajać wiernych i przygotowywać do właściwej ich oceny. (...) Musi ona wyjaśniać życie obecne, odpowiadać na różne pytania, jakie stają przed współczesnym człowiekiem; musi też dawać słuszne wskazania, ukazywać właściwe kierunki⁴⁹”.

⁴⁵ E. Materski, *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę...*, dz. cyt., s. 38.

⁴⁶ Por. S. Łabendowicz, *Katechetyczno-pastoralna posługa*, dz. cyt., s. 31-54.

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ Tamże, s. 40.

⁴⁹ Tamże, s. 40-41.

3.3. Katecheza w misji apostołskiej Kościoła – odkrywanie powołania

Biskup Edward Materski na pytanie: Co zrobić, aby młodzież na katechezie zrozumiała i przyjęła swoje powołanie przez Chrystusa? odpowiada następująco: „Dać poznać młodzieży Chrystusa Prawdę jako aktualne Dobro dla niej. Chrystus jest Prawdą, która jest Dobrem dla nas dziś. Tylko takie dynamiczne ukazanie prawdy jako wartości przyjętej i przeżytej – budzi oddźwięk, angażuje osobiście, prowadzi do działania. Jest to trudne, ale konieczne, bo jest drogą do świadomego, wolnego zaangażowania”⁵⁰. Chrześcijańscy wychowawcy – na wzór Chrystusa – uczą realistycznie myśleć i mądrze kochać i czynią to w oparciu o metody, którymi posługiwał się Jezus, gdyż one są dostosowane do możliwości oraz ograniczeń wychowanka. Wychowywać jak Jezus, to kochać i wymagać na Jego wzór, to kochać wychowanków jak On i uczyć ich podobnej miłości, gdyż tylko ten, kto staje się w mądrości i miłości podobny do Jezusa, wygrywa życie doczesne i wieczne. W wychowaniu chrześcijańskim zawsze aktualne pozostaje to, o czym przypomina nam biskup Edward Materski, że chodzi tu o poznanie i przyłgnięcie do Chrystusa, o pójście za Nim. Wychowanie chrześcijańskie to zatem coś znacznie więcej niż przekazywanie wychowankowi informacji o Bogu i człowieku, o dobru i złu, o miłości i grzechu. To pomaganie wychowankowi, by przyłgnął całym sercem do Jezusa i by naśladował Go z miłości, a nie z jakiegokolwiek innego powodu⁵¹. Biskup E. Materski przypomina wychowawcom chrześcijańskim, że wychowanie chrześcijańskie – podobnie jak katechizowanie – odbywa się we wspólnocie ludzi wierzących. Wspólnota ochrzczonych – w domu rodzinnym, w sali katechetycznej czy w parafialnej grupie formacyjnej – jest zawsze wspólnotą rozważającą i przyjmującą prawdy Chrystusowe, jest wspólnotą miłości. Ta wspólnota prawdy i miłości ma przeżyć proces przejścia od powołania do posłuszeństwa. Jest to proces ściśle związany z tajemnicą wcielenia i odkupienia, gdyż to w Chrystusie, Słowie Wcielonym, wspólnota odczytuje swoje

⁵⁰ Por. E. Materski, *Wychowawcze aspekty katechezy...*, dz. cyt., s. 49-55.

⁵¹ Por. M. Dziewiecki, *Chrystus w centrum wychowania...*, dz. cyt., s. 120-126.

powołanie, a dzięki siłom czerpanym z odkupienia zdobywa się na posłuszeństwo temu powołaniu. Każda wspólnota formacyjna jest wspólnotą wiary, nadziei i miłości. Przyjmując słowo Boże – wierzy, rozważając obietnice – przeżywa nadzieję i daje wyraz miłości przez swe posłuszeństwo. Dojrzałe wychowanie chrześcijańskie jest zawsze ostatecznie chrystocentryczne, a jednocześnie wspólnotowe, eklezjalne, gdyż wychowankowie potrzebują nie tylko nauczycieli, lecz także świadków Chrystusa, który nas rozumie, kocha i uczy kochać⁵². Należy wyjaśnić katechizowanym, czym jest Kościół i jakie są ich zadania. Powinni zrozumieć, że Chrystus wraz z Duchem Świętym włącza ich przez chrzest do Kościoła, a więc i do realizacji funkcji kapłańskiej. Omawianie wspólnego kapłaństwa polega na ukazaniu, czym jest kapłaństwo wiernych i jakie zadania w związku z tym powinni wypełniać. Jednocześnie trzeba podkreślić, że są świadkami Chrystusa, a więc słowem oraz czynem mają głosić Ewangelię w swoim codziennym życiu. Jako członkowie Kościoła uczestniczą w królewskiej władzy Tego, który stał się posłusznym aż do śmierci. Ich posłuszeństwo ma polegać na pokonywaniu „w sobie samych panowania grzechu” (*Lumen gentium*, 36), wypełnianiu chrześcijańskiego powołania oraz swoich obowiązków wobec bliźnich⁵³.

Zakończenie

Wychowywać to pomagać wychowankowi, by kochał Boga, bliźniego i samego siebie w taki sposób i według tych zasad, których uczy nas Jezus w swoich słowach i czynach. Biskup E. Materski podkreśla, że celem katechezy i całego wychowania chrześcijańskiego jest doprowadzenie kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale i do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości (CT 5). Chodzi zatem o to, by wychowanek nie tylko rozumiał zasady miłości Jezusa, ale żeby się z Nim serdecznie zaprzyjaźnił, gdyż tylko wtedy będzie mógł naśladować Jego miłość. Również w tym aspekcie biskup E. Materski odwołuje się do słów Jana Pawła II z *Redemptor hominis*: „Kościół widzi więc swoje podstawowe zadanie

⁵² Por. tamże.

⁵³ Por. S. Labendowicz, *Katechetyczno-pastoralna posługa...*, dz. cyt., s. 31-54.

w tym, aby to zjednoczenie nieustannie mogło się urzeczywistniać i odnawiać. Kościół temu jednemu pragnie służyć, aby każdy człowiek mógł odnaleźć Chrystusa, aby Chrystus mógł z każdym iść przez życie mocą tej prawdy o człowieku i o świecie, która zawiera się w Tajemnicy Wcielenia i Odkupienia, mocą tej miłości, jaka z niej promieniuje” (RH 13). Biskup Edward Materski wskazuje, że wychowanie chrześcijańskie polega na uświadamianiu katechizowanym, że są świadkami Jezusa Chrystusa. Polecenie Chrystusa: „Będziecie mi świadkami” (Dz 1,8), powinno zostać wyjaśnione, przeżyte i przyjęte na katechezie. Również kształtowanie postawy odważnego wyznawania wiary słowem i życiem należy do istotnych elementów formacji chrześcijańskiej. Każdy chrześcijanin ma być świadkiem Jezusa Chrystusa nie tylko w konkretnych życiowych sytuacjach, ale zawsze w tym świecie, w którym żyje. Wychowywanie do świadectwa wiary to uczenie otwartości na Boga i Jego prawdę oraz zaangażowanie w tworzenie wartości chrześcijańskich w świecie. Biskup Materski podkreśla, że katecheza, która jest „nieobecna w świecie” i jest „nie na dziś” jest pomyłką⁵⁴. Dlatego potrzebne jest dostosowanie katechezy do współczesnych czasów, aby była bardziej zrozumiała dla ludzi, a jednocześnie ukazywała pełnię objawienia Bożego. Takie dostosowanie katechezy do współczesnych czasów nie oznacza uszczuplenia jej treści, ale ukazanie wartości życia z Chrystusem oraz świadczenia o Nim.

Streszczenie

Wychowanie chrześcijańskie jest skupione na Chrystusie, bo On jest najlepszym wychowawcą człowieka. Wychowywać to pomagać wychowankowi, by kochał Boga, bliźniego i samego siebie w taki sposób i według tych zasad, których uczy nas Jezus w swoich słowach i czynach. Biskup E. Materski podkreśla, że celem katechezy i całego wychowania chrześcijańskiego jest doprowadzenie kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale i do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości (CT 5). Chodzi zatem o to, by wychowanek nie tylko rozumiał zasady miłości Jezusa, ale żeby się z Nim serdecznie zaprzyjaźnił, gdyż tylko wtedy będzie mógł naśladować Jego miłość. Katecheza, jeśli ma być owocna, winna zawierać te elementy, które kształtują życie: musi być przeżyciem, doświadczeniem, obecności Chrystusa w Jego słowie i czynach oraz ma prowadzić do działania wynikającego z miłości. Ze względu na ważkość, jaką cechuje się chrześcijańskie wychowanie, konieczne jest odpowiednie dostosowanie katechezy do wieku wychowanków oraz współczesnych czasów, aby była ona dla nich bardziej zrozumiała, a jednocześnie ukazywała pełnię objawienia Bożego.

⁵⁴ Por. E. Materski, *Wychowawcze aspekty katechezy...*, dz. cyt., s. 54.

Słowa kluczowe: wychowanie chrześcijańskie, katecheza, biskup Edward Materski

Title: Educational aspects of catechesis according to Bishop Edward Materski

Summary

Christian education is focused on Christ, as He is the best educator of mankind. Education means helping the one educated to love God, neighbour and one's self in such a way and according to such norms of living as taught by Jesus in His words and actions. Bishop E. Materski emphasizes that the "definitive aim of catechesis is to put people not only in touch but in communion, in intimacy, with Jesus Christ" (CT5). This means therefore that the one educated should not only understand Jesus' norms of love, but that s/he should form a deep friendship with Him, as only then will s/he be able to imitate His love. If it is to bring forth its fruits, catechesis should comprise those elements which are essential in life-formation: it ought to be a living experience of Christ's presence in His words and actions and should lead to action which is the consequence of love. Due to the importance of Christian education, it is necessary to adapt catechesis to the age of those it concerns as well as to the present times, so that it may be clearly understood and, at the same time, present the fullness of divine Revelation.

Key words: Christian education, catechesis, Bishop Edward Materski

Bibliografia

1. Charytański J., *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992.
2. Dziewiecki M., *Chrystus w centrum wychowania*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, (red.) S. Łabendowicz, Radom 2015, s. 120-126.
3. *Katechetyczna skrzynka zapytań. Odpowiada Biskup Edward Materski*, Radom 2013.
4. Łabendowicz S., *Chrystocentryzm w katechezie w ujęciu Biskupa Edwarda Materskiego*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, (red.) S. Łabendowicz, Radom 2015, s. 63-74.
5. Łabendowicz S., *Katechetyczno-pastoralna posługa Biskupa Edwarda Materskiego*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, (red.) S. Łabendowicz, Radom 2015, s. 31-54.
6. Łabendowicz S., *Katecheza w posłudze Księdza Biskupa Edwarda Materskiego*, „Katecheta” (2012) nr 5, s. 40-45.
7. Łabendowicz S., *Wychowanie w katechezie w ujęciu Biskupa Edwarda Materskiego*, w: *Chrystocentryzm nauczania i posługi Biskupa Edwarda Materskiego*, Radom 2015, s. 92-119.
8. Majewski M., *Problematyka katechetyczna w refleksji naukowej ks. bpa Edwarda Materskiego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36 (1989) z. 6, s. 33-46.
9. Materski E., „*Redemptor hominis*” w katechezie, w: *Jan Paweł II naucza*, t. 5, red. Z. Zdybicka, Lublin 1982, s. 143-154.
10. Materski E., *Chrystus w katechezie*, Warszawa 1981.
11. Materski E., *Interpretacja problemów egzystencjalnych w katechezie*, w: *Księga Jubileuszowa*, Kielce 1977, s. 381-390.
12. Materski E., *Odpowiedzialność Kościoła za katechezę*, (red.) S. Łabendowicz, Radom 1993.
13. Materski E., *Odpowiedzialność za katechizację w świetle „Catechesi tradendae”*, „Kronika Diecezji Sandomiersko-Radomskiej” (1983) nr 5-6, s. 123-133.

14. Materski E., *Razem z dzieckiem przeżywamy rok pierwszej Komunii świętej*, Sandomierz 1981.
15. Materski E., *Sposób przedstawiania chrztu w katechezie*, „Collectanea Theologica” (1978) t. 4, s. 5-13.
16. Materski E., *Udział delegacji polskiej w Synodzie Biskupów 1977*, „Ateneum Kapańskie” 71 (1978), s. 18-26.
17. Materski E., *Uwagi metodyczne w sprawie przygotowania dzieci do I spowiedzi i Komunii świętej*, „Katecheta” (1960) nr 4, s. 32-43.
18. Materski E., *Wychowawcze aspekty katechezy*, „Katecheta” 13 (1969) nr 2, s. 49-55.
19. Materski E., *Z rozważań nad katechezą po Synodzie Biskupów 1977*, w: *Powołanie człowieka*, t. 6: *W służbie ludowi Bożemu*, Poznań-Warszawa 1983, s. 142.
20. Wrońska H., *Problematyka katechetyczna w badaniach prowadzonych pod kierunkiem Ks. Biskupa E. Materskiego przy Katedrze Katechetyki KUL*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 1989 z. 6, s. 59-71.